

- 64 כא. ואחרי שקבלו המים והאוויר מבעלי-החיים את המינים השייכים להם לנחלת-אחוזתם המיוחדת, כביכול, שוב קרא את האדמה ליצירת החלק הנשאר – שכן, נשארו, אחרי הצמחים, בריות היבשה מן בעלי-החיים – והוא אומר: 'תוצא הארץ בהמה וחיה ורמש לכל מיניהם'. והיא תיכף מוציאה את המצוויים, הנבדלים הן במבנם והן בעוזם
- 65 והן בכחות שבהם, מזיקים ומועילים. נוסף על כולם יצר את האדם. אך, באיזה אופן – אומר עוד מעט להלן, אחרי שאראה מקודם זאת: כי השתמש בקשר הנהדר ביותר של מוקדם ומאוחר, שעל פיו סדר את יצירת בעלי החיים. אכן, הנשמה הבלתי-מעובדת ובעלת-צורה במדה הפחותה ביותר נפלה בגורלו של מין הדגים,
- 10 אבל המדויקת ביותר והטובה ביותר בכל המובנים – למין בני-האדם; וזו הנמצאת על הגבול של שתיהן – למין של חית היבשה ומשוטטים באויר. כי היא (הנשמה שבמין האחרון) אמנם יותר מוכשרת לחוש מזו שבדגים, אך היא חלשה יותר מזו שבבני-אדם. לפיכך
- 66 יצר כראשונים מבעלי-נשמה את הדגים. שיש להם חלק יותר במהות הגופנית מאשר במהות הרוחנית. והם, במדה ידועה, בעלי-חיים ואינם בעלי-חיים, בריות מתנועעות ומחוסרות-נשמה; ורק לשם עצם קיומם של הגופים נתוסף להם ונזרע בהם דבר-מה מן הנשמה, כמו שאומרים הבריות – מלח לבשרי, בכדי שלא יתקלקל בנקל. אחרי הדגים (ברא)
- 20 את העופות וחיות היבשה. שכן אלה כבר יותר מוכשרים לחוש ומראים במבנה שלהם, ביתר בהירות, את הסגולות של בעל-נפש.

4 בהמה... לכל מיניהם: חלק מהפסוק בראשית א', כ"ד. פילון מצטט לא בדיוק, בהשמיטו מלים אחדות שבפסוק; תרגומו שונה גם מהנוסח שב-LXX. גם הסדר הוא אחר, שלא ככתוב בתורה ובתרגום ה-LXX, שהרי כתוב 'בהמה ורמש וחיתו-ארץ למינה'." 7 אומר... להלן: עי' להלן 69. 10 מין הדגים: הדגים נחשבו לבעלי-חיים הנמוכים ביותר, בגלל אמצעי-החוש המפותחים אצלם סחות מאשר אצל בעלי-חיים אחרים. 19 מלח לבשרי: אותו המשל, שהנשמה נוספת לגוף כעין מלח לבשר, מביא המדרש ביחס לאדם. השהו בראשית רבה ל"ד, (י"ב), (סה, עמ' 321): 'ועוד שאלו (אנטונינוס את רבינו) מאמתי נשמה ניתנת באדם, אמר לו משיצא ממעי אמו, אמר לו שים בשר בלא מלח ג' ימים הלא יסריח'.

אחרי כל אלה, כאמור, (ברא) את האדם, שנתן לו במתנה מיוחדת את הבינה, נשמת-הנשמה כביכול, כמו האישון שבעין. כי גם עליו אומרים החוקרים את טבעי הענינים ביתר דיוק, שהוא עין-העין.

- 67 כב. אז נתהוו אמנם הכל בבת-אחת. ברם, אף-על-פי שכולם נתהוו בבת-אחת, תואר בהכרח הסדר ע"י ספור, בגלל ההתהוות העתידה של הדברים, אחד מרעהו. כי בנולדים זה אחר זה, הסדר הוא כך: הטבע מתחיל בדבר השפל ביותר וגומר בהטוב שבכולם. ומהו הדבר הזה—עלי לבאר. הזרע הוא מטבעו ראשית התהוותם של בעלי החיים. כי הוא דבר שפל מאד, דומה לקצף, — רואים בעליל.
- 10 אולם, כיון שנזרק לתוך הרחם והתאחו בו, מיד הוא מקבל תנועה ונהפך לטבע (חי); אכן טוב הטבע (החי) מן הזרע, מאחר שגם בנולדים טובה התנועה מן המנוחה. והוא (הטבע) כמו אמן, או, מה שיותר נכון לומר, כמו אמנות שאין בה פגם, יוצר את בעלי החיים, בחלקו את הסובסטנציה הלחה לאברי הגוף וחלקיו, ואת הסובסטנציה הרוחנית—
- 15 לכחות הנשמה, והם: (הכח) המזין ו(הכח) החושי. כי את כח המחשבה צריך לעת-עתה לדחות, הואיל ויש אומרים, שהוא (כח-המחשבה) נכנס מן החוץ, בהיותו אלוהי ונצחי. הגה כי כן התחיל הטבע בזרע הקלוקל, וגמר בדבר היקר ביותר — במבנה של בעל-החיים ושל האדם. אכן, ממש אותו הדבר אירע גם ביצירת היקום. כי, כאשר עלה ברצונו של הבורא ליצור בעלי-חיים, באו בתור ראשונים 20 בשורה בעלי-החיים השפלים, פחות או יותר, כביכול: הדגים, ובתור אחרונים — הטובים ביותר, בני-אדם; והאחרים — הם התיכונים בין הקצוות, אמנם טובים מן הראשונים אבל גרועים מן האחרונים. והם: חיות השדה והעופות.

1 כאמור: עי' לעיל, 65. 3 עין-העין: הבינה, הכח המנהל של הנשמה, היא בתוך הנשמה מה שהנשמה בגוף בכלל.

8 הזרע הוא ...: בתאור בריאת העולם לפי משה רוצה פילון למצוא אנלוגיה ידועה לחלוקה ולמדרגות של התפתחות הנבראים לפי השיטה הסטואית. שיטה זו מבדילה ארבעה סוגים: (א) היות בלתי-אורגניות; (ב) צמחים, שיש להם טבע אורגני; (ג) היות שיש להם נשמה, בעלי-חיים (שני כחות בנשמתם: הכח המזין והכח החושי); (ד) היות בעלת התבונה, האדם.

- 69 כג. והנה, כפי שנאמר, אחרי כל אלה האחרים נברא האדם – הוא (משה) אומר – «בצלם אלהים» ו«בדמותו»; יפה מאד, מאחר ששום יליד־האדמה איננו דומה לאלהים יותר מן האדם. ברם, אל־נא ישער שום איש, שהדמיון הזה הוא באופי הגוף. כי אף אין האלהים בעל צורה אנושית, ואף אין הגוף האנושי דומה לאלהים. 5 אך «הצלם» נאמר ביחס לתבונה; ההגמון של הנשמה. אכן, לפי (התבונה) היא היחידה של כל היקום, כעין חותם קדמון, בצלמה, נבראה התבונה אשר בכל אחד ואחד של היחידים; והיא, במובן ידוע, אלוה של מי שנושא ומנשא את דמותה (בתוכו). כי אותה העמדה, שיש למנהיג הגדול בכל העולם כולו, יש, כנראה, גם לתבונה 10 האנושית באדם. כי היא בעצמה אינה נראית – ורואה הכל; וגם יש לה מהות בלתי נכרת – והיא משיגה את המהויות של האחרים. ואחרי שסללה לה, עֵי אמוניות ומדעים, את כל דרכי־המלך המסופעות לרוב, הרי היא עוברת דרך הארץ והים, בחקרה את הדברים שבטבע כל אחד מהם. ומאידך גיסא, היא מתנשאה לעוף, 15 ואחרי שתרה את האויר ומאורעותיו – היא נִשאת מעלה־מעלה עד לאיתר ולגלגלי השמים, בהסתובבה יחד עם מחולותיהם של כוכבי־לכת וכוכבי־שבת, לפי חוקי המוסיקה המושלמת; ובהלכה אחרי התשוקה לחכמה, המנהיגה אותה, היא מתרוממת ממעל לכל הישות המוחשית, ושואפת אחרי־כן לישות המושכלת. ואחרי שבעולם ההוא הסתכלה 20 בדוגמאות למופת ובאידיאות, יפעות נעלות, של הדברים המוחשים, אשר

1 כפי שנאמר: לעיל 65; שם התחיל האכטקורס שנגמר ב־68. 2 «בצלם ... ו«בדמותו»: ע' בראשית א, כ"ו. 11 היא ... אינה נראית ... של האחרים: השוה ברכות י', ע"א, ששם מדובר על הנשמה באותו המובן כמו כאן על התבונה: «מה הקב"ה מלא כל העולם, אף הנשמה מלאה את כל הגוף; מה הקב"ה רואה ואינו נראה. אף הנשמה רואה ואינה נראית; מה הקב"ה ון את כל העולם כולו, אף הנשמה זנה את כל הגוף; מה הקב"ה טהור, אף הנשמה טהורה; מה הקב"ה יושב בתדרי חדרים, אף הנשמה יושבת בתדרי חדרים. יבוא מי שיש לו חמשה דברים הללו וישבח למי שיש בו חמשה דברים הללו» (ע' גם מדרש תהלים, ק"ג, ד'). 15 היא מתנשאה לעוף ... : תאור זה מושפע מספורי של אפלטון (בפאידרוס 247d) על התבונה המתנשאת לראות את החויה האמיתית שבשמים.

ראתה כאן— היא מגיעה לידי התלהבות, אחוזת שכרון פכה, כמו הקור
 ר' באנטים; ומלאת געגועים ממין אחר ותשוקה יותר נעלה, המביאים
 אותה עד לפסגה הרמה ביותר של הדברים המושכלים, היא מדמה
 ללכת אליו, למלך הגדול בעצמו. וכאשר היא משתקקת לראות,
 משתפכות עליה, כמו בזרם, קרנים טהורות ובלתי־ממוזגות של אורה
 שופעת, שמפני ברק זהרן חושכת עין השכל.

- והואיל ולא כל צלם דומה לטפוס הקדמון, המופת, ויש רבים
 בלתי־שונים לו, הוסיף (משה) לבאר, באמרו אחרי "בצלמו" את המלה
 "בדמותו", לשם הדגשה, כי ההדפסה היא מדויקת בעלת צורה ברורה.
 72 כד. יוכל מי שהוא לשאול, ולא בלי טעם, מפני מה, בעצם, 10
 יחס (משה) רק את יצירת האדם לא לבורא אחד, כמו את יתר
 הדברים, אלא, כביכול, לרבים. כי מתאר הוא את אבי היקום, כשהוא
 (האב) אומר את הדברים האלה: "נעשה אדם בצלמנו וכדמותנו"
 (בראשית א', כ"ו). אינו זקוק — הייתי אומר — למי־שהוא (אחר),
 15 זה, שלו מצייתים הכל, הלא־כן? וכי בשעה שברא את השמים ואת
 הארץ ואת הים לא נצטרך למי־שהוא שישתתף בעבודתו, ודוקא את
 האדם, בריה כלי־כך פחותה וחולפת, לא היה בכחו להתקינו, מתוך
 עצמו הוא, בלי שתוף בעבודה מצד אחרים? אכן, את הסבה האמתית
 ביותר יודע, בהכרח, האלהים לבדו, אך את (הסבה) הנראית, לפי
 20 השערה טבעית, להיות קרובה לודאי והגיונית, אין להסתירה. וזוהי: 73
 בין הנמצאים יש, שאין להם חלק לא במדה טובה ולא ברעה, כגון

1 א ח ו ז ת ש כ ר ו ן פ כ ח : את המושג המיסטי הזה של פילון, המסמן את
 התאחדות האלמנט הרוחני הטהור שבאדם עם האלהים, פירש ובדק יפה — Hans Lewy: Sobria —
 ebrietas. Untersuchungen zur Geschichte der antiken Mystik. Giessen 1929.
 לפירוש מקומנו עי' שם, עמ' 22 ואילך. הקור'ו באנטים: בשם זה נקראו כהני האלה
 האסיאטית קרבלה, אלת הפריה, האם הגדולה. הכהנים הללו היו חוגגים את חגי האלה בהתלהבות
 אקסטטית, מתוך רקודים פראים בלית מוסיקה רועשת. 7 הואיל ... המופת: במלים אלה
 שב פילון לפסוק (בראשית א', כ"ו), שבפירושו הוא עטוק. עי' לעיל 69. "בצלם אלהים" פורש עד
 כה, בעיקר, אגב אכסורס אפלטוני מו'סטי, כעת הוא שב למלה "ובדמותו".
 13 "ובדמותנו": בתורה "ובדמותנו", בלי ו' החבור.

הצמחים ובעלי-החיים הבלתי-נבונים; אלה (הצמחים), מפני שהם מחוסרי-נשמה, והם נהוגים ע"י טבע מחוסר-מוצגים, ואלה, מפני שמשוללים הם דעת ותבונה. ותבונה ודעת הן כעין הבית של המדה הטובה והרעה, שבו הן מתגוררות מטבען. ושוב יש כאלה, שיש להם חלק במדה טובה לבדה ואין להם חלק ברעה כלל, כגון הכוכבים. שכן אומרים עליהם, שהם בעלי-חיים, ולא עוד אלא בעלי-חיים נבונים, או יותר נכון, כל אחד מהם הוא התבונה עצמה, כולו ישר בכל ואין הוא קולט את הרע כל עיקר. ויש גם בעלי טבע מורכב, כגון בן-אדם, הקולט את ההפוכים: שכל וסכלות, צניעות ופריצות, אומץ ופחדנות, צדק ואי-צדק, וכדי לסכם – הטוב והרע, היפה והמכוער, מדה טובה ומדה רעה. והנה, לאלהים, אבי כל הדברים, נאה מאד היה לברוא את בעלי-החיים הטובים על ידיו הוא, לבדו, מפאת יחס הקרבות שבהם אליו; וכן לא היה זר לו לעשות את הדברים האינדיפֶרֶנטיים, הואיל וגם להם אין חלק במדה הרעה השנואה עליו; ברם, לעשות את בעלי-החיים המעורבים – היה במקצת נאה לו ובמקצת בלתי-נאה; נאה, מחמת האידיאה הטובה ביותר המעורבת בהם, אך בלתי-נאה, מחמת האידיאה המתנגדת והרעה יותר. לפיכך, ביצירתו של האדם לבדו הוא (משה) מספרי, שאמר האלהים „נעשה“, וזה מוכיח שהוא שיתף אחרים, כביכול, כעוזרים לו, כדי ליחס את המגמות והמעשים חסרי-דופי של האדם, העושה את דבריו ביושר, לאלהים. ההגמון של הכל, ואת (המגמות והמעשים) המתנגדים – לאחרים, ממשרתיו. שהרי מן ההכרח הוא

6 הכוכבים... בעלי-חיים נבונים: עי' לעיל 27. 14 הדברים האינדיפֶרֶנטיים: הכונה לטבע מחוסר-התבונה. 22 לאחרים, ממשרתיו: השוה סנהדרין ל"ח, ע"ב: „אמר רבי יהודה אמר רב: בשעה שבקש הקב"ה לבראות את האדם ברא כח אחד של מלאכי השרת, אמר להם רצונכם נעשה אדם בצלמוני“. עי' גם בראשית רבה ג' (ה'), (טה. עמ' 23): „אמר ר' אלעזר, לעולם אין הקב"ה מייחד שמו על הרעה אלא על הטובה“. (איכה רבה ב', ד'); (תנחומא תוריע, בשם ר' יוחנן). פילון חושב שבמלה „נעשה“ פונה אלהים למשרתיו, ולהם הוא מסר את בריאת החלק שהוא בן-תמותה; והוא עצמו אינו יוצר אלא את החלק האלהי של נשמת האדם. האלהים, בתור המנהל, בורא את החלק העליון, השליטי, שבנשמת האדם, והכחות של האלהים (dynamis-δυνάμεις) – את החלק המציית

- שהאב לא יהיה הגורם של הרע לבניו. ודבר רע הן היא המדה המגונה והפעולות הנעשות לפי המדה המגונה.
- 76 והנה, בכנותו את הסוג "אדם", הבדיל יפה מאד בין המינים, באמרו כי "זכר ונקבה" (בראשית א' כ"ז) נבראו משום שאף-על-פי שהמינים הבודדים עדין לא קבלו את צורתם, הנה המינים הבאים תיכף אחריהם נמצאים בתוך הסוג הזה ונראים, כאלו במראה, לאלה שיכולים להסתכל בעין חדה.
- 77 כה. אולם יוכל מי שהוא לחפש אחרי הסבה, מפני מה האדם הוא האחרון בבריאת העולם. כי היוצר והאב ברא אותו אחרי כל הדברים האחרים, כפי שמודיעים כתבי הקודש. והנה אומרים אלה, שמתעמקים יותר בתורה ומדייקים בתכנה בכל (מיני) חקירה, עד כמה שאפשר, כי האלהים, בחלקו לאדם מקרבותו, מן הדעת, שהיא היתה הטובה במתנות, לא חשך ממנו גם את יתר (המתנות). כי-אם התקין בשבילו, הבריה הקרובה והחביבה ביותר, את כל הדברים שבתבל, משום שרצה, שהוא (האדם) בהבראו לא יחסר כלום מן הדברים הנחוצים 15

שבנשמת האדם. הטוב שבנשמת האדם נברא ע"י האל, שהוא כולו טוב, והרע - ע"י הכחות. (לביאור המקום השוה פילון "על הבריחה והמציאה" 68-70). 3 והנה... "אדם": במשפט זה שב פילון לפרש את הכתוב בתורה, והוא עובר לפסוק בראשית א' כ"ז: "ויברא אלהים את האדם בצלמו, בצלם אלהים ברא אותו, זכר ונקבה ברא אותם". אלהים ברא, לפי פירושו של פילון, אדם אחד, כי הרי כל הזמן מדובר על יחיד. את המלה "האדם" הוא מכין כמושג הסוג-את המלה "אותם" הוא כאילו משמיט, ולדעתו כלולים זכר ונקבה בתוך האדם המושכל האידיאלי, שנברא ראשון. רק אח"כ נברא האדם הגופני הראשון, לפי בראשית ב'. על זה ידבר פילון להלן, 134. האדם הקדמון, המושכל, לפי מהותו, הוא מאחד בתוכו סוג את שני המינים. אצל עמי המזרח, מלבד היהודים, קיימת מסורת קדומה מעין זו. אפלטון, במשתה, שם סיפור כזה בפיו של אריסטופאנס, מחבר הקומדיות: האדם הראשון הוא בעל צורת כדור ומושלם, ומכיל בתוכו את שני המינים גם יחד. מסורת דומה יש למצוא בבראשית רבה ח', א), (טה. עמ' 55): "אמר ר' ירמיה בן לעזר: בשעה שברא הקב"ה את אדם הראשון - אנדרוגינס בראו, שנאמר זכר ונקבה בראם". השהו גם מסורת אחרת, שם: "אמר ר' שמואל בן נתמן: בשעה שברא הקב"ה אדם הראשון דיפרוטופון בראו וניסרו ועשאו גביים לכאן וגביים לכאן".

11 שמתעמקים... חקירה: הנה לפנינו רמז למקורות, הבלתי-יודעים לנו כל צרכם, שמהם שאב פילון את פירושו. 15 מהדברים... טובים: חיים סתם-פירושה, לפי המשפט הבא, חיים גופניים,

לחיים – ואפילו לחיים טובים. מהם מתקינים את הראשון (את החיים הגופניים) האמצעים והשפע של צרכי-ההנאה, ואת השני (את החיים הרוחניים) – ההסתכלות בדברים אשר בשמים; והדעת, דחופה על ידה, רכשה לה תשוקה וגעגועים לידיעת הדברים האלה. ומכאן צמח סוג הפילוסופיה, שעל ידה נעשה האדם, למרות היותו בן-תמותה; 5 אלמותי. והנה, כשם שבעלי-הסעודה אינם מזמינים מקודם לסעודה, אלא אחרי שהכינו הכל מה ששייך למשתה, וכן אלה שמסדרים את ההתחרויות בהתעמלות ובמחזות, טרם שיכניסו את הרואים לתוך התיאטראות והזירות, הם מכינים את כל צבא המתחרים והדברים שיש לראות ולשמוע – כך גם ההגמון של כל היקום, כמו 10 מסדר-משחקים ובעל-סעודה, כביכול, ברצותו להזמין את האדם לסעודה ולחזיון, הכין מראש מה ששייך לכל אחד משני הסוגים, בכדי שמיד בהכנסו לתוך העולם ימצא גם סעודה וגם תיאטרון קדוש ביותר: האחת (הסעודה) מלאה כל מה שמוציאים ארץ ונהרות וים ואויר לשם תועלת והנאה, והשני (התיאטרון) – מלא 15 חזיונות שונים, שיש להם מהויות מדהימות מאד, תכונות מדהימות ביותר, תנועות נפלאות מאד ומחולות בסדרים מותאמים, בפרופורציות

וחיים טובים – חיי הרוח. לרעיון של הכנת הדברים לצרכי-האדם השוה מדרש הנעלם, בראשית, ב"ח, י"ט: "וממי אתה למד? – מהקב"ה. קודם בנה בית וכווננו וזימן כל פרנסה והמוזנות, קודם שיבוא אדם לעולם. היאך? – ברא את העולם בראש, שהוא הבית. וזימן כל הפרנסה האיך? ברא את אבמות ואת החיות ואת העופות והדגים, הצמחים והאילנות, שהם זימן כל הפרנסה. לאחר שהכין הבית והפרנסה, הביא את האדם". 13 ימצא גם סעודה: השוה סנהדרין ל"ח, ע"א: "תנו רבנן: אדם נברא בערב שבת ... דבר אחר, כדי שיכנס לסעודה מיד. משל למלך בשר ודם, שבנה פלטרין ושיכללן והתקין סעודה, ואחר כך הכניס אורחים, שנאמר חכמות בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה וגו'. חכמות בנתה ביתה – זו מידתו של הקב"ה, שברא את כל העולם כולו בחכמה; חצבה עמודיה שבעה – אלו שבעת ימי בראשית; טבחה טבחה, מסכה יינה, אף ערכה שלחנה – אלו ימים ונהרות וכל צרכי עולם; שלחה נערותיה תקרא – זה אדם וחיה". השוה גם פסיקתא זוטרותא (הוצאת בובר) בראשית א', (י"ג): "כל מעשי בראשית בקומתן נבראו, כמו האילנות בניסן, מלאים ולא כמו שהם בתשרי. ולמה בראן הקב"ה כך בקומתן? – כדי שימצא אדם לאכול וכו', שכן דרך כל העולם מתקן סעודה ואח"כ מכניס אורחים". עי' גם בראשית רבה, ח', (ה') (טה-עמ' 60): "ר' הונא בשם ר' אייבו: בדעת בראו, משברא צרכי מזונותיו, ואחר כך בראו... מגדל מלא כל טוב ואין לו

- שבמספריהם ובהתאמות שבתקופותיהם. ולא יטעה מי שהוא באמרו, כי בכל אלה הדברים נמצאת המוסיקה הקדמונית, האמתית והמשמשת דוגמה, שממנה ציירו בנשמותיהם בני-האדם שבאו אחרייכן את צלמה ומסרו לחיים אמנות נחוצה מאד ומועילה ביותר.
- 79 כו. זוהי הסבה הראשונה, שעל ידה מסתבר, כי האדם נברא אחרי הכל. ברם, עלי לומר עוד סבה שניה, ולא בלתי-קולעת. מיד בתחלת התהוותו מצא האדם את כל ההכנות לחיים, לשם לקח לדורות הבאים, ע"י זה שהטבע הכריזו, — אמנם לא באופן ישר — שאם (בני-אדם) יחזקו את הקדמון במינם, יחיו בלי עמל ובלתי דאגה בשפע רב מאד של הדברים הנחוצים, ודבר זה יבוא, אם לא תמשולנה בנשמה התאוות הבלתי-נבונות, המבצרות את הזוללות והנאופי, ואם התשוקות אחרי הכבוד או הבצע או השררה לא תמשוכנה אליהן את השלטון על החיים, ואם הצרות לא תצרנה ותעקמנה את הדעת, והיועץ הרע, הפחד, לא יעצור בעד הנטיות למעשים הגונים, ולא יתקיפה הסכלות, הפחדנות, העזל וכל המון יתר הרעות, שאין לפרטן, אכן, כעת, כיון שגברו כל הדברים הנאמרים, ובני-אדם התמכרו ללא מניעה להפעלותיהם ולתאוותיהם הבלתי-מוגבלות והחוטאות, שלא נאה אפילו להגידן, — בא עליהם העונש הראוי, הנוקם את מעשי הבליעל שלהם. והעונש הוא: הקושי להמציא את צרכי החיים. כי אחרי שחותכים בעמל את המישור ומובילים לתוכו מים מתוך מעינות ונהרות, זורעים ונוטעים ומקבלים עליהם את יגיעתם של עובדי-אדמה, ביום ובלילה בלי לאות, במשך כל השנה — הם אוספים את צרכיהם; ויש שהם (הצרכים) דלים ואינם מספיקים למדי, מפני שניזוקו מחמת סבות רבות. מפני שהחריבו אותם שטפי גשמים רצופים, או ששברם משא הברד שנתך ברציפות, או שהשלג הקפיאם, או שכח הרוחות הפכם
- 5
10
15
80
20
25

אורחים, מה הנייה לבעליו שמלאו אותו? (ע"י גם ילקוט שמעוני, בראשית, א', ט"ו). 2 המוסיקה הקדמונית ... ביותר: זאת היא דעת הפיתאגוריים, שסוברים כי המוסיקה של בני-אדם היא דמותה של המוסיקה אשר בספירות, חוקי המוסיקה שלנו הם כחוקי התרמוניה שבספירות.

עם שרשיהם. שכן, המים והרוח מביאים הרבה שנויים (מזיקים) הגורמים לידי עקרות הפירות. אך אלמלי יצרי ההפעלות מחוסרי־
 81 מדה הוקלו בעזרת המתינות, ובעזרת הצדק – השאיפות והמאמצים לעשות רשע, וכדי לומר בקצור: בעזרת המדות הטובות והפעולות המתאימות למדות הטובות – (אלמלי הוקלו) המדות הרעות ופעולות־השוא
 5 המתאימות להן, ופסקה המלחמה שבתוך הנשמה, שהיא באמת המציקה ביותר והכבדה ביותר שבמלחמות, והתקיים השלום והוא היה מתקין שלטון טוב לכחות שבתוכנו במנוחה ובשלוה; כי אז היתה התקוה, שהאלהים, בהיותו חובב המדה הטובה וחובב־היופי ונוסף על אלה גם חובב האדם, יספיק למין (בני האדם) את הנכסים מעצמם, מן
 10 המוכן. שהרי ברור, כי קל יותר להוציא בשפע יבול מתוך הנמצאים, בלי מלאכת עבודת האדמה, מאשר להביא את הבלתי־נמצאים לתוך הישות.

כזו בזה נאמרה הסבה השניה. והשלישית זוהי: האלהים, כחשבו לחבר ראשית ואחרית של הנבראים כקרובים וידידים, יצר
 15 בתור ראשית את השמים ובתור אחרית את האדם; אלה (השמים) הם המושלמים ביותר בין הדברים הבלתי־חולפים שבמוחשים, וזה (האדם) הוא המעולה בין ברואי־האדמה והחולפים, שמים קטנים, אם יש להגיד את האמת; משום שהוא נושא בקרבו, כעין תמונות, הרבה עצמים, הדומים לכוכבים (המתבטאים) באמנויות ובמדעים ובתורות המהוללות
 20 שביחס לכל מדה טובה. כי מאחר שהחולף והבלתי־חולף הם מטבעם מתנגדים (זה לזה), חלק את היפה ביותר שבכל אחד משני המינים לראשית ולאחרית: לראשית – את השמים, כפי שנאמר, ולאחרית – את האדם.

11 כי קל יותר: הכונה – בשביל אלהים.

18 שמים קטנים: האדם המושלם בעולם החי הוא, בזעיר אנפין, שמים, שהם היצירה העליונה והטהורה ביותר בעולם המוחש. – השמים תופסים כאן מקום הקוסמוס, כי לפי תורת אריסטו וכן לפי תורת הסטואה ולדעת הפול'תאגוריים מקביל העולם הגדול (המאקרוקוסמוס) לאדם שהוא העולם הקטן (המיקרוקוסמוס). יש שפילון משהו את השמים לאדם, בקראו אותם „אדם כביר“.
 21 שביחס לכל מדה טובה: ההקבלה בין השמים והאדם מבוארת כאן ביתר דיוק בנוגע לפרט

- 83 כח. ברם, נוסף על כל אלה (הדברים) הנה נאמר גם זה לשם נתינת סבה הכרחית. צריך היה, שהאדם יתהוו האחרון בכל הנבראים. בכדי שבהופיעו פתאום כאחרון לפני בעלי-החיים האחרים יעורר אצלם חרדה. כי הכונה היתה, שבראותם (אותו) בפעם הראשונה ישתוממו ויעריצוהו כעין הגמון מטבעו ושליט. ולפיכך גם נשתעבדו כולם כאחד. כשהסתכלו בו, וגם אלה שבטבעם הם פראים ביותר נהיו מיד, במבט הראשון, נכנעים לגמרי והם הראו, אמנם, את חמתם הפראית זה לזה, ואך כלפי האדם בלבד היו מציתים. מפני סבה זו האב, ביצרו אותו כבעל-חיים מנהיג מטבעו, גם מנה אותו, לא רק במעשה אלא גם בבחירה שבמאמר, למלך על כל החיות אשר תחת הירח, אשר על היבשה, במים ובאוויר. שכן, כמה מבעלי-תמותה שיש בשלושת היסודות, בארץ, במים ובאוויר, את כולם שעבד לו, והוציא את אלה שבשמים, הואיל והם קבלו גורל אלהי יותר. והוכחה ברורה מאד לשלטון זה – בתופעות. יש שהמונים של חיות-הבית לרבבות נהוגים ע"י איש אחד, יהא מי שיהא, כשאינו נושא שום נשק ואינו לוקח אתו לא כלי ברזל ולא שום דבר מכלי ההגנה, ויש לו רק עור בלבד למכסה ומקל לתת בו אותות ולהשען עליו במסעיו, אם ייגע, וכן את העדרים רביי-החיות של כבשים, עזים ובקר מנהיג רועה-צאן, רועה-עזים, רועה-בקר – אנשים, שאפילו בגופם אינם חזקים ועצומים, באופן שלמצער מפאת גבורתם יעוררו פחד אצל רואיהם. ואומץ וכוח כל-יך גדולים של (בעלי-חיים) כה רבים, המזוינים היטב – אכן, יש להם כלי-זינם הטבעיים, שבהם הם מגינים על עצמם – מתרפסים כעבדים לפני אדונם ועושים
- 84
- 10
- 15
- 20

אחד: הרעיונות הנעלים, החיים בנשמת האדם, דומים לכוכבים, העצמים העליונים האלהיים שבשמים.

- 5 הגמון... ושלטי: לרעיון זה השווה סדר רבה דבראשית: (הוצ' וורטהימר, עמ' 7) „ברא כל מיני בהמה ושאר מיני חיה... ולבסוף ברא אדם למשול בכל". ע"י גם בראשית רבה י"ט, (ד'), (סה, עמ' 173) „ואתם ניבראתם אחר הכל לשלוט בכל". השווה גם במדבר רבה, י"ב, (ד'): „שאחר כל מעשי בראשית ברא אדם וחווה למשול בכולם... שהיו כל הבריות יראים מהם ומושלים להם". 9 לא רק במעשה אלא גם בבחירה שבמאמר: פילון מרמז למאמר שבבראשית א', כ"ו, כ"ח, שבהם הכתוב מדגיש באופן מיוחד את בחירתו של האדם לשלוט על עולם החיות. האנטיטיסה של מעשה – מאמר (דבור) מקבלת פה גוון מיוחד ע"י הרמז לפטוקים הנ"ל.

- את המצווה עליהם. שורים גרתמים לחרישת האדמה וחותכים תלמים
 עמוקים במשך כל היום – ויש שגם בלילה – ועוברים שטח גדול,
 כשעובד־אדמה, איזה שהוא, נוהג במ. אילים עמוסים צמר עבה, רבי־
 השערות, מתיצבים בנחת לעת האביב, כשהם מצווים ע"י הרועה, או
 גם רובצים במנוחה ונותנים לגוז את צמרם, בהיותם רגילים, כמו
 5 הערים. לתת את מסם השנתי למלכם הטבעי. ואפילו בעל־החיים האמיץ 86
 ביותר, הסוס, נהוג בנקל ברסן, שלא יקפוץ ויפרוץ, וכשהוא
 משקיע את גבו יפה-יפה למושב טוב, מקבל את הרכב, מגביה
 אותו ומנשאהו ורץ חיש מהר ובהול להגיע ולהעבירו לכל המקומות,
 10 שהלה נחפז לבוא שמה. והרכב, בלי יגיעה, במנוחה שלמה, בעזרת
 גופו ורגליו של אחרי, גומר את מרוצתו.
 87 כט. ועוד דברים רבים אחרים היה יכול להגיד מי־שהוא,
 ברצותו להאריך לשם הוכחה, כי שום דבר אינו חפשי, שימצא מחוץ
 להגמוניה של האדם. אך, לשם דוגמה הרי מספיק גם האמור. ברם,
 15 צריך שלא להסיח דעת גם מזאת, כי לא משום שנברא האדם באחרונה,
 88 הוא נגרע מחמת הסדור הזה. ועדים הם אוהו־המושכות והקברניטים.
 אכן, אלה (הראשונים), אף־על־פי שהם באים אחרי המושכים בעול,
 ורואים אותם כשהם מאחוריהם (של המושכים בעול), הרי הם מובילים
 אותם, באחזם במושכות, למקום שהם רוצים; ופעם הם מרפים מהן
 לשם מהלך מהיר, ופעם מושכים אותן לאחור, אם הם (המושכים
 20 בעול) דוהרים במרוצה רבה יותר מכפי שנחוץ. והקברניטים טוב,
 אף־על־פי שהם עוברים למקום האחרון שבאניה. לאחור־האניה, הרי
 הם, כביכול, הטובים ביותר בין כל הנוסעים בה, הואיל ואוחזים
 הם בידיהם את שלום האניה והנמצאים בה. והנה, כעין אוחז
 25 במושכות וקברניט, יצר הבורא את האדם אחרי כולם, כדי שינהיג
 וימשול על תבל ומלואה, בקבלו את ההשגחה על החיות והצמחים,
 כעין איפרכוס של המלך הראשון והגדול.

27 איפרכוס... והגדול. הווה מדרש הנעלם בז"ח, בראשית כ"א ... "משל למלך שהיה מושל
 על המדינה ... יום אחד קרא לכל בני העיר ומנה עליהם שר אחד שלו ... מכאן ואילך הרי
 זה כמוני ... מכאן ואילך יהיה הכל מסור בידך, וכולם יהיו משועבדין תחתך ויראים ממך ... ויברא